

Inlägg

Redaktör: Kristina Räf
kristina.raf@lakartidningen.se

utifrån

Läkartidningen | 100 ÅR

Mycket tyder på att vi dör till slut

Läkartidningens sista sidor, »Inlägg utifrån«, är ett forum för pennor som kan ge ett utifrånperspektiv på hälso- och sjukvården. Avdelningen reserveras alltså för skribenter andra än läkare.

Veckans skribent

Nils-Eric Sandberg

Nils-Eric Sandberg, mångårig ledarskribent på Dagens Nyheter, tillika krönikör under täcknamnen Sander och Sandeman, är idag fri-lansskribent, föredragshållare och författare.

Patienter som föredrar att uttrycka sig på latin, eller helst grekiska, brukar kalla läkare för eskulaper. Det ska betraktas som en hedersbeteckning. Läkaryrket är nämligen en av de få professioner som haft en egen grekisk gud bland föregångarna.

Läkekonstens gud i den grekiska mytologin hette Asclepius. Det nu vanliga namnet Asculapius är en latinsk förvrängning; de blasfemiska romarna satte latinska namn på alla grekiska gudomligheter. I det följande resonerar jag mig till grekiskan; dels är det filologiskt riktigt, dels passar det sig bättre i ett jubileumsnummer.

Asclepius var son till Apollon, sångarkonstens gud. Sonen var resultatet av ett ytterst stormigt förhållande; av hänsyn till känsliga läsare vill jag inte beskriva förloppet i detalj.

Men Asclepius lärde sig läkekonst av kentauren Chiron. Kentaureerna fanns i antiken, och var märkliga typer: de hade en hästs kropp men i stället för hästens huvud en mans torso. Den amerikanske journalisten Ambrose Bierce definierar i sin bok »The devil's dictionary« kentauren som en person som lever efter maximen »Every man his own horse«.

Chiron var insiktsfull och rationell men ändå vänlig mot människor. Han undervisade Asclepius i läkekonst. Och Asclepius lärde sig inte bara att bota sjuka utan också att uppväcka döda – en kompetens som hans nutida efterföl-

jare inte alltid behärskar. Men Asclepius' framgångar i denna genre ledde till klagomål från Hades, underjordens gud, som förlorade alltfler klienter. På den tiden utlöste överklaganden relevanta reaktioner. Överguden Zeus tog

De som vill leva längre får hänvisas till det eviga livet. Lite studium i den teologiska litteraturen säger mig att jag på detta område hoppas mer av läkarna än av teologerna.

livet av Asclepius, i syfte att dra in hans läkarlegitimation.

Stilriktigt kommer den mest kände läkaren i historien från Grekland. Det var Hippokrates, ungefär samtida med Platon (dvs början av 400-talet till mitten av 300-talet f Kr).

Tack vare sin förmåga att bota sjukdomar och, åtminstone till en tid, hålla människor vid liv, har läkaren genom historien fått ett unikt anseende. Prästen kan kräva en särställning eftersom han ska förmedla syndernas förlåtelse och

övergång till evigt liv. Men både processen och resultatet är något osäkert, varför prästens verksamhet genererar mer fruktan än entusiasm.

De apokryfiska böckerna är en samling skrifter som inte kom med i den hebreiska bibeln. De ingick i den latinska översättningen och accepterades av den romerska kyrkan. Men Luther fann dem inte fromma nog så han tog inte med dem i sin översättning.

En av apokryferna heter »Syraks bok«, skriven omkring 200 f.Kr. Den består mest av ordspråksliknande levnadsregler. Och den innehåller ett par kapitel (37–38) om läkekonst och läkare.

Syrak ser på läkaren med en blandning av respekt och cynism. Han skriver:

*Visa läkaren tillbörlig heder, ty du kan komma att behöva honom;
också honom har ju Herren skapat.
Ja, från den Högste kommer läkedom,
Och av konungen får läkaren mottaga skänker.*

*Understundom ligger ock en god utgång
i läkarnas händer;
ty också de bedja till Herren
att han skall hjälpa dem att skaffa lindring
och bot till den sjukes vederfående.*

Men, i ett tillagt varningsord byter Syrak plötsligt perspektiv på läkarkårens förmåga:

*Den som syndar mot sin Skapare,
han falle i läkarehänder!*

I Frans G Bengtssons vikingaroman »Röde Orm« finns en präst som heter fader Willibald. Han är läkekunnig och bemöts därför av vikingarna med större respekt än andra präster.

Frans G ser ett nära samband mellan religion och läkekonst. Biskopen och hans präster hos kung Harald Blåtand föredrar att döpa dem som ligger i sjuksäng; det blir enklast så.

Orm och hans kollega Toke har råkat i slagsmål med två danska typer vid kung Haralds julbord. Till skillnad från motståndarna överlever Orm och Toke. Orm är värre skadad än Toke. De ligger båda till sängs i kungsgården. Och då kommer bud från biskopen om att de ska låta döpa sig. Men de tackar nej, med följande motiveringar:

»Orm blev hastigt otålig och sade att han ville slippa att höra talas om sådant, när han ändå snart skulle dö; och Toke sade att för hans del behövdes ingenting i den vägen när han kände att han snart skulle bli frisk.«

Läkartidningen fyller nu 100 år. Ett märkvärdigt tal? Ja, historikerna brukar dela in tiden i sekler, för att lättare hålla reda

på den. Och de senaste hundra åren har läkekonsten accelererat, med kanske geometrisk fart.

En titt i historien visar att läkarna länge höll sig med primitiva metoder. Långa slog de åder, som botemedel mot det mesta. Örtmediciner fanns, och örtkunniga munkar extraknäckte som apotekare. Men om sjukdomarnas kemi och om behandlingens teknik visste alldeles för många alldeles för lite.

I krig omkom fler av sjukdomar än av fiendens kulor. Och de som skadades blev omhändertagna av en fältskär, med brännvin som enda anestesi. Hu.

Livslängden var låg, länge. Mot de flesta sjukdomar fanns ingen bot. Epidemier slutade inte förrän naturen på sitt lite långsamma sätt skapat resistens.

Första världskriget var en förfärlig tillställning, med ca 12 miljoner döda i skyttegravarna 1914–1918. Men influensaepidemin spanska sjukan tog bortåt 20 miljoner offer de två åren 1918–1920.

Den ekonomiska tillväxten har de senaste hundra åren befriat alltfler från hunger, kyla, tungt arbete. Tillväxtens kritiker har aldrig upplevt skillnaden mellan osande vedspis och centralvärme. De inser inte heller att klassisk musik för hundra år sedan var ett njutningsmedel för överklassen, som hade råd att gå på konsert. Nu kan alla fylla vardagsrummet med Mozart genom att sätta in en CD i stereoanläggningen.

En analys av frihetens villkor visar att särskilt två faktorer spelat en huvudroll det senaste seklet. Först: Religionen har blivit en privatsak – vi, i västerlandet, har sluppit ifrån statsreligionens diktatur. K G Hammar må beklaga detta, på ämbetets vägnar; men det är en befrielse.

Sedan: jämställdheten mellan könen. Även i den västerländska världen var kvinnan länge en andra klassens medborgare. Först från 1921 fick kvinnorna rösträtt i Sverige. Med tiden fick kvinnorna samma rättigheter som männen. Det var ett unikt lyft i frihet. Mohammed beklagar, liksom hans efterföljare.

Jag kan se medicinens framsteg som en tredje faktor. Förr innebar sjukdom lidande i väntan på döden. Nu har vaccin eliminerat de epidemiska sjukdomarna, och kombinationen av läkemedel och ny kirurgisk teknik har gjort de flesta åkommor reparable. Att få kärlekskramp eller skada höftleden ledde tidigare till död och handikapp; idag kan rutin-ingrepp ge nytt liv och rörelsefrihet. Kombinationen av medicinsk teknik och läkemedel har befriat människor från oro, vidgat livsperspektivet.

Kanske inget annat har gett ett sådant lyft åt livskvaliteten.

Men i förlängningen av ny teknik och bättre läkemedel ligger en logisk men besynnerlig föreställning: att varje dödsfall är ett misslyckande; läkarna lyckades inte hålla moster Anna, 98, vid liv.

Ändå tyder mycket på att vi dör till slut. Detta måste både den medicinska vetenskapen och den allmänna debatten acceptera.

De som vill leva längre får hänvisas till det eviga livet. Lite studium i den teologiska litteraturen säger mig att jag på detta område hoppas mer av läkarna än av teologerna.

Nils-Eric Sandberg